

Regit tertio loco iudeorum caulationem; bona nobis Iudei in scripturis promissa sunt: Mala bat euidenter, iudeis ruinam & scandalum esse denunciavit, ob reprobatum ab illo Christum: Genitibus resurrectionem & salutem promissam & prestatam, & ob eam causam has in Christo beatissimas effectus autem infelissimos ut qui impiegant ad petram scandali. Atq; hec quidem LXX demonstrationibus scriptura divina iunctis, comprobat, ut manifestum omnibus esse posset, non iudeis tantum, sed etiam ceteris Gentibus Christum Iesum promissum & exhibitum esse.

LIBER TERTIVS.

IN LIBRVM TERTIVM DE DEMONSTRATIONE Euangelica, Argumentum.

Eritis liber magna ex parte Apologeticus est. Quarebant Ethnici homines sub quovis lapide scorpiū, ut esset in veteri proverbio, & quascunq; poterant caulationes apud promisus uulgus plausibiles, excogitabant, ut Euangelij doctrinam uelut nouam, Christum & eius discipulos tanquam impostores & seductores traducerent & exagitarent, & ea ratione suos in Ethnicis reuinerent, similes pectoris uero inter Christianos uel ad fe allicerent, uel saltē dubios redderent. His occurrit modesta & graui responsione Eusebii, & cum Euangeliū philosophie uetus tam, tum Christi & eius discipulorū uitam, mores, mīrabilia, & facta, aduersus conuictia Ethnicorum, constanter defendit. Cetera in Scholis notauit, in quibus si quæ Grammatica errata reperirent Lectores, ea pro suo candore emendabunt, nec mihi (cui dolet tam multa esse in præcedentibus testimoniis tam exclusis, quæ nūc emendare non licet: Qualis est Patronus, pro Patroni in nominandi casu, numeri pluralis) nec Typographus, sed incuria operari Typographi, adscribunt.

PRO OE MIV.

Quem ea quæ præfationis cuiusdam locum obtentura erant in Euangelicam demonstrationem, abunde tractauerim, modumq; etiam Euangelicæ Salvatoris nostri doctrinæ demonstrauerim, causasq; reddiderim, propter quas qui Iudeorum amplexi sumus oracula, uitam illorum recuafuerimus, ac præterea planū fecerim, quemadmodum prophætica illorum scripta, id quod futurū erat anteuuentientia, nostræ per Christum futuræ uocationis mentionē fecerint, ut sicutan quam propria illa, non tanquam aliena uendicemus: tempus iam admonet, ut ad propositam materiam accedam, & eorū quæ promissa sunt initium faciam. Porro aut hæc erant, quæ ad rationem humanitatis Iesu pertinent, qui Christus est Dei: item eius theologia quæ de illo est documenta, quæ apud prophetas Hebræorum extant: tū quæ illi de aduentu illius ad homines prædixerint: quæ utiq; illi unū possit accommodari, ex eventis certissimis iā iam comprobabimus, si (quod necessarium est) prius illud contemplati erimus, quemadmodum prophetæ Euāgelij mentionem in Christo non prætermiserint.

Quid

LIBER TERTIVS.

387

Quod prophete in ipso Christo Euāgelij mentionem assumperint. Cap. I.

Huiusc ueritatis testis ad uerbum sit Esaias, qui ex persona Christi clausus est: Sicutus Dominus super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum, quam fane prophetiam Salvator noster olim in conuentu apud multitudinem uidæorum quum legislet, librumq; post lecturem plicuisse, sic locutus est: Hoc impletæ est scriptura hæc in auribus uestris: protinusq; hinc suam doctrinam exorsus, euangelizare ceperit pauperibus, eos in commendatione beatorum, qui apud se futuri sint, reliqui anteponens: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum colorum. Is præterea qui à malis spiritibus uexantur, quiq; à demonibus, captiuorum instar, iam diu tenerentur, dimissionem ante nunciauit, omnes ad libertatem & solutionem à malitia vinculis inuitans, uebris illis: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Cæsis uero qui corporeos oculos haberent corruptos, integratatem restituens, uisum largitus est: ut sic significaret se Iesu qui olim uenit parum intuerentur, ait utrumque qua lumen uera pietatis resplicerent, ergo gare. Chriflum ergo in primis autorem & ducem futurum omnis provincie Euangelice, ea quæ expofita est prophetia declarat. At postillum eiudem propositi ministros fore illius discipulos, idem prophetæ canit, diceas: Quā speciosi pedes euangelizantium bona, euangelizantium pacem. Vbi ualde accurate speciosi dixit fore pedes euangelizantium bona Christi. Qui enim speciosi futuri non erant, qui in exiguo breuitate tempore totum orbem erunt percursur? & omnē locū sanctā illā de Salvatore mundi doctrina impletur? Quod autem humanis uebris non uerterentur ad persuadendum audientibus, sed Dei uirtus est, quæ cum illis faciebat, dum euangelium predicarent, alius rufus clamat prophetæ: Dominus dabit uerbum euangelizantium uirtute multa, & rufus Esaias. Super montem excelsum ascende qui euangelizas Sion, extolle quantum potes uocem tuam qui euangelizas Hierusalem, extolle, ne timere. Dic ciuitatibus Iuda, Ecce Deus uester, ecce Dominus cum robore uenit, & brachium cum potestate: ecce merces eius cum eo, & opus eius coram ipso: tanquam pastor pascet gregem suum, & in brachio suo congregabit agnos, & eas quæ in utero habent consolabitur. Ceterum hæc quo nam sensu accipienda sint, progresi longius in doctrina Euangelica uidebimus: interim illud confitit, & ipsum Euangelium & nomen Euāgelij propheticas uocibus comprobatum fuisse. Habes præterea euidentes perspicuasq; demonstrationes, unde initium esset acceptum Euāgelium, ab ipso uidelicet Christo: nec non per quos foret prædicandum, per illos uicis apostolos sed etiam qua uirtute esset superatum, non humana scilicet. Quod ipsum fane ex illo confitit, Dominus dabit uerbum euangelizantium uirtute multa. Reliquum igitur iam est, ut ex multis quæ apud Hebræos antiquis ac remotius de Christo diuinitata sunt, pauca anticipemus, ut discussas quænam illa essent quæ posterioribus temporibus Euāgelium nunciarient futurum: simulq; miraculum prophetarum, qui quidem tanto ante futura cognouerint itemq; ipsorum oraculorum euenta, quemadmodum ea in Salvatore & Domino nostro Iesu, qui Christus est Dei, completa consistant.

Scholia in Cap. I.

Quoniam Iudei uociferabantur, nonum fanaticorum hominum commentum esse, doctrinam Euāgeliae, quan una vox Euāgelium appellamus, Eusebius calumniam diluens, perspicue ostendit. Prophetas, in suis de Christo oraculis, mentionem honorificam fecisse Euāgeliæ doctrinæ, audito-

B. 2. viii.

ris ac professorum eius. Testimonia deponita sunt ex Iesu Cap. 51. & 40. & ex Psal. 67. Non opus est pluribus ea notare, quae cuius observaru facile est.

Quod de Christo iustificati sunt prophetæ Heraclerorum. Cap. II.

Deut. 18.

Mosæ preci-
pui inter-
Prophetas.

Solus Chri-
stus Moſi ſi-
milis, et eo-
de superior.

Mosæ ex-
cellentiū, qui prius eius doctriñæ qua ueram religionem instituit rebus.

Christus ſi quis gentilis, autor & magister fuit, & prius per totum terrarū orbem simulacrum mulacorum cultum exuerit, priusq; unius omnium regis Dei cognitione subuenio - & reuerentiam cunctis ostendit hominibus, nouęq; uite ac pijs hominibus res, accommodata reipublicæ prius introductor, legiſtator extitit. Ad hac

Primus prophetarum Moses alium prophetarum ſibi ſimilem uſciturum denunciavit. Quum enim leges ab ipso poſita ſoli Iudaicæ genti couenirent, idque in terra Iudea duntaxat, aut circum eam, non autem ei quaque genti, qua longissimè in terris remotissimis degeret, quemadmodum ex iis quæ prius à nobis tractata ſunt cognosci potuit: & eum qui eſſet non ſolum Iudeorum, ſed etiam aliorū gentium Deus, oportere ad eum cognoscendum & colendum uita hominum ſupeditare ea quæ cunctis item gentibus utilia forent: merito alterum prophetā, qui nulla in parte ſuę ipſius ratione atq; in ſtuto cederet, de Iudaica gente uſciturum, oraculo expoſito diuinat, in hunc modum illi ipſo Deo respondentē: Prophetam uſciturum eis de fratribus ipſorum tanquam te, & dabo uerbum meum in os illius, & loquetur eis iuxta omne quocunq; mandauero illi: & homo omnis qui cunque non audierit uerba eius quæ loqueretur prophetā in nomine meo, ego uicifas ex eo. Similia terò ipſe quoque Moſe hoc oraculum interpretant ad populum ait: Prophetam de fratribus uestrī tanquam me uſciturabit dominus Deus, illum audiens in omnibus quæcunq; poſtulat à domino Deo tuo in Choreb, in die concionis. Num igitur ex iis qui poſit Moſe extiterunt prophetæ, Eſaias, exempli gratia, aut Hieremias, aut Ezechiel, aut Daniel, aut aliis quipſi de ceteris duodecim, legum autor Moſe conſeruit, deuixit? Nequaquam. Sed ex illis tandem quia unquam Moſe ſimilis eſſet? Nusquam poteris dicere. Sed quiske illorum à primo ad nouissimum quosecumq; inſtituebant ac docebant, ad ipſum Moſem remittebant: atq; in hoc populo reprehendebant, quod Moſi legem non feruafet, ſed contra illam feciſet, neq; illum ad quicquam aliud hortabantur, niſi ad ea firmiter tenenda, quæ in lege Moſi poſita ſunt. Nullum igitur horum illi ſimilem dixeris. Atqui Moſe de uno duntaxat certe ac definite loquitur. Quem nam igitur aliū Moſi ſimile futurū prophetam canit oraculum illud, niſi Salvatorem & Dominum noſtrum Iesum Christum: quomodo aut̄ hoc dictū fit, diligenter cōtemplari necesse eſt. Primus Moſe genti Iudaicæ praefuit: quomodo eos comprehendit Aegyptiū ſuperitionibus, multorumq; deorum cultu implicitorum, prius ab iis illos auertit, ineuitabilibus ſuppliciis cultores simulacrorū deterrens, & primus eis Theologian ostendit, eam quæ uulnus principatum docet præcepti, ut unum opificem, autoremq; terū omnium colerent. Primitus etiam religioſa uita illis inſtitutionem quandam diſponens atq; assignans, pīx, ſancti, reipublicæ illis auctor & prius & ſolus apparuit. Atqui Iesuſ quoq; Christus ſicut Moſe ſimiliter, ac multo quidē

subuenio - & reuerentiam cunctis ostendit hominibus, nouęq; uite ac pijs hominibus

res, accommodata reipublicæ prius introductor, legiſtator extitit. Ad hac

ea quæ de mundi ortu, & quæ de anima immortalitate feruntur, alia que omnia philoſophica præcepta quæcunq; ciuidē ſunt generis, prius Moſe Iudeorum tradidit nationi. Sed hæc multo diuinius, prius ceteris gentib; Iesuſ Christuſ per ſuos diſcipulos demonſtravit, ut fane merito Moſem prium, ſolumq; pietatis legumlatorem Iudeorum appellare aequū ſit, ſelum autem Christum gentium uniuersarum, ſicut prophetia quæ de illo eſt, canit

Conſtitue

Conſtitue Domine legiſtorem ſuper eos, agnouſcant gentes quod homines ſunt. Moſe præterea geſtiſ mirabilibus & prodigijs religionem à ſe inſtituam & traditam conſirauit, itidem Christus iſu miraculis, qua etiam ſcripsi tradita eſſe omnes noſuimus ad fideliū inuentum uſu, nouis ſuæ doctrinæ Euangelicae præceptis, ſtabilitatem, & perpetuitatem adiunxit. Rurſus Moſe gentem Iudaicam ab intollerabili feruitate, qua ab Aegyptiū premebat ur, in libertatem uendicauit. Christus quoq; omne genus humanum, ab impio atq; Aegyptiaco ſimulacrorum cultu, quo ſub malis demonib; tenebatur, reuocauit ad libertatem. Denic Moſe terram sanctā, & in ea uitam Deo grata & beatam iſi qui leges feruarent, promiſit: Simili ratione Iesu Christi, Beati, inquit, mites, quoniam ipſi poli debunt terram: longe utiq; meliorē terram, uereq; sanctam ac Deo grata, non eam quæ eſt in Iudea, qua plane a reliquis nibil differt, ſed Dei amaritibus in celo animis conuenientem, iſi qui uiuendi rationem à ſe poſitam plene obſeruauerint, polliciuit. Quod quidem apertius indicans iſi quos apud ſe beatos futuros predicabat, regnum coloru, n. appellauit. Cæterū alias quoq; res à Salvatore noſtro geſti inuenies, que uniuere longe præſeruerint iſi, quas Moſe edidit, magnum tamen cum Moſaicis illi habentes ſimilitudinem. Exempli gratia. Moſe totos quadraginta dies leuitus ſuit. Nam ſcriptura hoc illi teſtimoniū exhibet. Et fuit inquit, Moſe illi in conſpectu Domini. Quadraginta dies & quadraginta noctes panem non edidit, & aquam non bibit: itidem etiam Christus. Etenim ſic ſcriptum eſt: Et agebatur in desertum qua draginta dies, & tentabatur à diabolo, & nihil comedit in diebus illis. Rurſus Matt: 4. Moſe in deferto alimenta populo præbuit. Nam ſcriptura ſic habet: Ecce Exo dicit, ego do uobis panes de celo. Et paulo post: Factum eſt, inquit, quum ſubſedit feros circum caſta, & ecce ſuper faciem deferto minutum, quali coriandrum album, quali gelu ſuper terram. Saluator quoq; ac Dominus noſter ad diſcipulos ſuos: Quid, inquit, cogitat in uobis ipſis modice fidelis: quod panes non acce piliſt nondum ſcius, neq; recordamini quinq; panes & quinque millium & quod copioſis recipiſt, neq; ſeptem, quatuor millium & quod ſportas tulit in ſitem. Moſe per mediū mare ingressus eſt, populoq; itineris dux fuit. Sic enim habet ſcriptura: extendit Moſe manum ſuam in Exod: 14. mare, & subduxit Dominus uento Auro violento totum diem, & fecit mare ſicco, & diuina eſt aqua, & tranſerunt filii Israeſ per medium mare in ſicco, & aqua eis murus à dextris, & murus à ſinistris. Simili potestate, ac Deo eſtam conuenientius, Iesu qui Christus eſt Dei in ſuperficie mariſ ingrediens, Petrum item ad ſe incedere, ſuper eadem fecit. Nam ſic ſcriptum eſt: Quara autem uigilia noctis uenit Iesu ad illos ambulans ſupra mare, & quum uidiffent illum ambulante ſupra mare conturbati ſunt. Et paulo post: Respondens autem illi Petrus, dixit: Domine ſi tu es, iube me uenire ad te ſupra aquas. Ille autem dixit, Veni. Et descendens de naui Petrus, ambulabat ſupra aquas. Rurſus Moſe uento Auro violento mare ſolidum fecit. Nam ſcriptura: Extendit, inquit, Moſe manum ſupra mare, & ſuſtulit Dominus mare, uento Auro violento ac ſubiungit. Seterunt undæ in medio mari. Eadem ratione, ac multo quidem præstanter. Saluator noſter increpuit uenitum & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Moſi item uultus, quum de moſe defenderet, cernebatur plenus gloria. Sic enim ſcriptum eſt. Descendens Exod: 34. autem Moſe de monte, ipſe neſciebat quod glorificatus eſſet aſpectus cutis faciei ſuæ, dum ad ipſum loqueretur, & uidit Aaron omnesq; ſeniores ſi Iſtorum Israeſ Moſen, & erat glorificatus aſpectus cutis faciei eius. Simili ratio: tione, & longe quidem excellentius. Saluator noſter quum duxiſet fuos diſcipulos in montem excelsum ualde, transfiguratus eſt coram eis, & reſplendit

semine eius (dicit autem de Israël) dominabitur gentibus, & extolleretur regnus eius. Quod si nullus unquam alias ex iis principibus & regibus qui in circu-
cione regnauerint, multarum gentium dominus constitutus est. (nulla e-
nim historia hoc habet) clamat autem & vociferatur ueritas de uno Salvato-
re nostro, illum utique iam Dominum, neq; labij tantum, sed affectione syn-
cerissima innumerabiles omnium nationum conuentus confiteri: quid ul-
tra iam impedit ne illum esse dicamus, de quo prophetiae extant? Quod au-
tem Moës hæc non indefinitely predicit, neque immenso quodam & incon-
stanti tempore uaticinum adumbret, sed valde prouidenter eventum re-
rum quas prædicterit, determinatis temporibus circumscribat, illa planissi-
me indicant, quæ de hac quoq; re canit. Non deficiet, inquit, princeps de lu-
da, neq; dux de seminib; eius, donec ueniat cui expofitum est, & ipse erit Gen:49.
expectatio gentium. Quibus uerbis nō defuturos deinceps duotomæ ac prin-
cipes, qui sibi inter se continuata serie succedant de gente Iudaica, usq; ad e-
ius qui expectatur aduentum, enunciari. Quod si principes apud Iudeos de-
fecerint, aduentum eum qui ex oraculis expectatur. Iudam uero hic non
ipsam tribum intelligit, sed quoniam denominatione quadam posteriori-
bus temporibus à regali tribu Iuda, omnis Iudeorum natio dicta est: ita qui-
dem ut hodie quoq; Iudei nominentur, ualde mirabiliter & prophetice o-
mnem Iudeicam gentem Iudam nominauit, lane ut nos quoque Iudeos ap-
pellare conuicimus. Tum affirmat non prius defuturos de gente ipsorum
principes ac duces, quam is adueniat, quem prophetia significat. Porro hic
simil atque aduenierit, Iudeorum quidem principatum esse dissoluendum, I-
plum uero non Iudeorum amplius, sed gentium fore expectationem. Quod
quidem ipsum nulli unquam prophetarum accommodare, sed uni duntaxat
Saluator. Dominiq; nostro poteris. Nam simul atque ille ad homines ue-
ni, Iudeorum regio sublate est, cōtinuoq; illorum principes detecti, qui qui-
dem maioribus suis succederet, atq; ex legibus propriis illis praefest. Tunc
enim Augustus Romanorum primus accepit imperium: & Herodes ab ex-
ternis gentibus accitus, illorum rex constitutus est. Et illi quidem defe-
runt, hic autem gentium per totum terrarum orbem expectatio, sicut diuinis
prædictum fuerat, declaratus est: adeo quidem ut nunc quoq; omnes
quicunq; ex omnibus gentibus in illum credunt, expectationis sua secun-
dum Deum, in illo spem reponant. Moses quidem hæc, aliaq; his plura de
Christo omnibus nobis felicitate nuncias: Et uero germana Elatas quoq;
dennite de uno certo rege, qui ex semine ac successione Daudit sit fuscitan-
dus, hæc canit: Egreditur uirga de radice leſſa, & flos de radice ascendet,
& requiescit super eo spiritus Dei, spiritus sapientie, & intellectus, & reli-
qua. Tum longius progresus, more propheticō, externatum gentium &
Barbararū, nec non cum Graecorū, cum asperiorum ac ferociſimorum
homínium, futuram in mites, mansuetosq; mores ex doctrina Christi iu-
tationem prædicit. Sunt autem eius uerba hæc: Et palceetur simil lupus
cum agno, & Pardus simul quiescat cum hædo, & uitulus & taurus & leo si-
mul pacentur. & alia his similia, que etiam euangelio planiora efficiens in-
terpretatur, ubi ait: Et erit, qui surgit ad imperandum gentibus, in eo gen-
tes sperabunt. Planè enim irrationalia illa lumenta, & quas illic prædixit gentium.
teſta. II.
Christus expa-
ratio seu ſpes.
belua, nullas eſſe alia quam ipſas gentes, proprie carum ferinos mores, de-
clarauit. Quibus sane gentibus Imperaturum affirmat eum qui surgit de
semine leſſa, ex qua semine Saluator & Dominus noster oriundus prædi-
catur: in quem gentes, quæ in ipsum credunt etiam nunc sperant, ipſi utique
uaticinio contentanea facientes, quod ait, Et erit qui surgit imperare genti-
bus, in ipso gentes sperabunt. Hoc igitur apponito iis, quæ apud Mosem fe-
minine.

duit facies eius ut sol, uestimenta autem eius facta sunt alba sicut lux. Moës
item leprosum mundauit. Siquidem scriptum est: Et ecce Maria lepra can-
dens sicut nix. Et paulo post: Et clamauit Moës ad Dominum dicens, Deus
obsecro sanam eam. Simili ergo ratione, sed longe maiori potestate Christus
Dei, quæ ad eum leprosus accessit, dixit serg: Si uis, potes me mundare, re-
spondit, Volo, mundare, & misericordia est eiis lepra. Ruris Moës digitu Dei
scriptam esse legem affirmauit. Nempe sic scriptum est. Et dedit Moës quæ
descripsit et loqui ad eum in monte Sina, duas tabulas testimonij, tabulas lapi-
deas scriptas digitu Dei. Et in Exodo: Dixerunt igitur incantatores Pharaoni, Digitus Dei est hic. Itidem Iesus quoq; qui Christus est Dei, pharisæi di-
cebat. Si autem in digitu Dei ejusdem demona. Ad hæc omnis Moës deno-
minauit Iesum Naue. Parte ratione etiam Saluator Simonem Petrum. Atque
item Moës constituit populo, qui præfuerint septuaginta. Siquidem dicit
scriptura: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Iſrael, & auferam
de spiritu qui in te est, & immittam in eos, & congregauit septuaginta viros.
Sicutiam ipse Saluator designauit suos discipulos septuaginta, & misit bi-
nos ante faciem suam. Ruris Moës duodecim viros emisit terram explorato-
rū. Noster item saluator multoq; etiam prestantius duodecim apostolos
emisit, ad inspicendas omnes gentes. Ruris Moës ponit legem quæ dicit:
Non occides, non moechaberis, non furaberis, non peierabis. At saluator no-
ster lege proposita, non occidere solū, sed etiam irasci prohibet: & pro co-
quod dictum est, non moechari, ne intueri quidem mulierem cum perulant
eupidine admonet. & pro eo quod est, non furari, res proprias indigentibus
elargiri imperaret, illud longe transiens quod est, non peierare, ne iura
re quidem illo modo instituit. Et quid me oratione longius proueni necesse
est, ut demonstrem similia, finitimaq; inter se Mosem ac Saluatorem Domini
numq; nostrum: quum unicuiq; volenti, in oculo talia colligere facili-
um sit. Etenim quum Mosei mortem nouisse neminem dicant, ac ne sepul-
chrum quidem eius: neq; itidem Saluatoris nostri post redditum in uitam, mu-
tationem in speciem diuinam quisquam scire potuit. Si igitur in tam mulis
rebus aliis nemo, sed filius Saluator noster, qui cum Mose similitudinem fa-
ctorum habuerit, proferri potest: superest iam, ut in illum unum specimenus.
Deute: 18. Neq; uero ad alium quempiam referamus prophetiam, quæ apud Mosem
extat, in qua illi similem suscitatur se Deus responderet, dicens: Prophe-
tam ex fratribus corum suscitabo eis, tanquam te, & dabo uerbum meum in
os illi, & loquetur eis quemadmodum mandauerit illi: & omnis homo
quicunq; non audierit uerbi illius, quæcunq; loqueretur prophetæ in nomine
meo ego ueliscar ex eo: ipseq; Moses Dei uocem ad populum interpretans,
ait: Prophetam ex fratribus uestris suscitabit Dominus Deus uester, illum
audietis in omnibus quæcunq; postulasti a Domino Deo tuo in Choreb
in die concionis. Quod autem post Mose ante Saluatorem nostrum nullus
prophetarum Molis similis surrexit, antiqua scriptura perspicue docet, ubi
ait: Et non surrexit ultra propheta in Israël sicut Moses, quem noverit Domi-
nus facie ad faciem, in omnibus signis atq; portentis. Cōstat igitur diuinum
spiritu per Molem de Saluatorem nostrum cecinisse, siquidem unum ipsum,
neq; alium quempiam Molis similem extitisse, qualem ipsius Mosi uerba de-
scribunt, iam comprobatur est. Ceterum, scripta aliam quoq; prophetiam
publicæ scripturæ commendatam. Nam quum Saluatorem & Dominum
nostrum, hominem ratione humanitatis de semine Israël ortum, innumerabi-
les conuentus in omnibus gentibus Dominum appellant, proper diuinant
eius uitatem hanc ei appellationem tribuent: Moses quoq; qui hoc diu-
no spiritu afflatus cognoverat, enunciavit in hunc modum: Exhibit homo de
semine

Collatio locorum scripture de Christo. runtus, ac distinguo: Et illud quidem, Erit q. si surgit imperare gentibus, cum illo componito: Ereditus homo de semine eius, & dominabitur gentibus multis. Et illud, in ipso gentes sperabunt, cum illo: Et ipse erit expectatio gentium. Quid enim intereh, dicas ne, In ipso gentes sperabunt: an uero, ipse erit expectatio gentium? Ruris uero idem Esaias oratione pro gressu, de Christo hac diuinat: Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo complacuit sibi anima mea iudicium gentibus proferet, ac deinceps adiungit: Donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt. In his propheta iam secundum gentes in Christo sperantes ponit, quoniam superius illud dixerit, In ipso gentes sperabunt. Hic uero, in nomine eius gentes sperabunt. Etiam ipsi David dictum est, De fructu ventris eius suscitandum esse quendam, de quo deinceps ait Deus: Ipse inuocabit me, pater meus es tu, & ego primogenitum ponam eum. Nam de hoc rursus dictum est: Et dominabitur a mari usque ad mare, & a fluminibus usque ad terminos orbis terre. Et rursus: Omnes gentes seruent ei, & benedictentur in te omnes tribus terre. Praterea autem locus quidam certus a Mich: 5, Michaeus canitur, in quo is oritur sit, de quo feruntur tot uaticinia: Et tu, inquit, Bethleem domus Ephrata, minima es ut sis in millibus Iudea: ex te 10b:7, mihi egredierit dux, qui pascet populum meum Israel: & exitus eius ab Locus ubi natus ex diebus seculi. Et omnes confitentur, in Bethleem Iesum Christum esse natum. Quinetiam incolas eius loci speluncam ibidem monstrant, ijs qui ab exterris terris uenerint ad spectandum: & locus quidem hic ubi ortus eius futurus fuit, praedictus est. Ipsius uero ortus miraculum, nunc obsecrare afigurare, nunc planè & aperte ponit Esaias. Obscurè quidem, ubi ait: Domine, quis creditur auditui nostro? & brachium Domini cuitateletum est: annunciatum coram eo, quasi puerulus, quasi radix in terra sustentia. Pro qua Aquila quidem sic interpretatus est. Et praedicabitur tanquam quod ubere nutritur in faciem eius, & tanquam radix deterrit iusta. Theodotion uero: Erat descendit sicut quod lacte alitur coram eo, & sicut radix interra stimenti. His enim verbis, quoniam mentionem fecerit Prophetus de brachio Domini, quod era Dei uerbum? Coram eo, inquit, annunciamus quasi puerulum lactantem, & qui ubere nutritur, & quasi radicem deterra inua: ubi puerulus quidem ille, qui ubere atque lacte nutritur, plane ortum Christi declarat. Terra uero inua: & sitiens, uirginem quae illum enixa est, quam scilicet nullus uir adiit: de qua quoniam inua: laudata illa radix prodicit, & qui ubere atque nutritur puerulus. Verum hoc adumbrat ad modum apertius: ubi ait, Ecce uirgo in utero concepit, & pariet filium, & uocabunt nomen eius, Nobiscum Deus: hoc enim significat Emanuel. Talia de Christi apud homines origine antiqui Hebraeorum prophetæ meditantur. Numquid igitur illaitem quendam principem, aut tyrannum, aut aliqui unum eorum qui plurimum possunt in uita, eum de quo uicinatur describuntur non potest dici, quoniam ne apparuit quidem aliquid tale. Sed qualis ipse ueris est uita, talen item eum fore cecinerunt: hanc tique in re nibil à ueritate ab errantibus. Postquam ergo Esaias dixit: Annunciatum coram eo, quasi puerulus, quasi radix interra stimenti: deinceps adiungit dicens: Non est species ei, neque gloria: & uidimus eum, & non habuit species, neque pulchritudinem: & fuit species eius sine honore deficiens præ filiis hominum. Homo quum in plaga esset, sciens ferre lan-

Mors Christi guorem, contemptus est, & non computatus. Quid ad hac igitur super prophetis est? Nam quum illitus & tribum, & genus, & modum nascendi, & virginis predicti miraculum, & uitæ mortis prædixerat: sequitur deinceps, ut ne mortem quidem

guidem eius taciti præterierint. Sed quid tandem canit etiam de hac Esaias? Homo inquit, quū in plaga esset, sciens ferre languorem, contemptus est, & non computatus, hic peccata nostra fert, & pro nobis est in dolore, & nos ^{14:11} existimamus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipse autem uulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniurias nostras. Doctrina pacis nostra super eum, liuore eius nos sanati sumus. Omnes tanquam oves erauitus. & Dominus tradidit eum peccatis nostris; & ipse quem uexaretur, non aperiebat os. Quasi ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tendente non aperuit os: generationem eius quis enarrabit? e' quoniam collitur de terra uita eius. & reliqua. Nam his verbis significat Christum ipsum quidem, quoniam ab omni peccato alienum, tamen peccata hominum pro ipsis hominibus in se ipsum suscep- rum. Quocirca etiamne patitur, que qui peccauerint pati solent: & pro nobis dolebit, non autem pro seipso. Quod si uulnerabitur, & verbis pro- bosis ferietur, hoc item nostrorum peccatorum causa fiet: nam infirmus quoque factus est propter peccata nostra, nos uidecerit quoniam ille deli- citia nostra, nostræque malitia uulnera afflumperit, eius liuore sanemur: & eorum quidem quem ille insensab hominibus passus erat, ha' fuerunt cau- sa. Iudeos autem qui illi mortem attulerunt, nusquam ueritus propheta mirabilis, hoc ipsum quoque perspicue redarguit, planè deplorans, ac diligens: Ex iniuriatibus populi mei ductus est ad mortem. Deinde uero, quoniam citio, neque ita multo post nefarios aduersus Christum ausus, ex- tremus ad illos ex obsidione Romanorum interitus erat uenturos, ne hoc quidem præterit silentio, sed adiungit: Et dabo sceleratos pro sepulchra eius, & diuites pro morte eius. Et poterat quidem his prophetiam termi- nare, si nihil amplius futurum post Christi mortem uidisset: sed quoniam, brevi mora interiecta, erat a morte sua à sepultura remigratus, atque in uitam restituendus, de hac quoque re deinceps hanc addit, sic dicens: Et Do- minus uult purgare eum à plaga, si traditus sis pro peccato. Anima uera uidebit semen longuum, & uult Dominus auferre à labore animæ eius, ut ostendat ei lucem. Qui superius dixit: Homo in plaga constitutus, & qui nouit ferre languorem, nunc post mortem eius & sepulturam: Dominus, inquit, uult purgare eum à plaga. Et qui hoc fieri: Si traditus, inquit, fue- rit pro peccato, anima uera uidebit semen longuum: non enim omnibus concordum est, longuum Christi semen intueri, sed ijs solis qui confitean- tur, & monera offerant Deo pro peccatis. Horum enim duntaxat anima ui- debit semen longuum Christi, hoc est, aut eternam uitam eius post mor- tem, aut eiusdem uerbum per totum terrarum orbem diffusum, quod longuum futurum est, semperque duraturum. Ruris, qui superius dixe- rat, Etnos putauimus illum esse in labore: nunc post cædem, mortem- que eius, ait: Et uult Dominus auferre à labore animæ eius, ut ostendat ei lucem: Quoniam igitur deliberauit Dominus, qui Deus est uniuersi, pur- gare illum à plaga, & ostendere illi lucem, necessario utique, qui uoluit, id facit et quod uoluit. Nihil enim est eorum quæ uult, quod non fieri: uoluit au- tem purgare illum, & ostendere illi lucem: fecit igitur haec. & quoniam purga- uerit illum, ostendit illi lucem. & quoniam uoluit, & uolens abstulit labo- rem ab anima illius, & ostendit illi lucem, meritò propheta sequitur, & ait: Propter hoc ipsa hæreditabit multis, & fortium diuidet spolia, ubi (quod re- liquum fuit) iam hæreditatis etiam Christi mentionem facit, illi Psalmus con- fentanea dicens, in quo de insidijs aduersus illum constructis nominatum canens oraculum, ubi ait, Adisterunt reges terre, & principes conuererunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Deinceps adiungit: Psal: 5 Bb: 5 Domi-

Dominus dicit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Has igitur gentes etiam propheta intellexit, quem dixit: Propter hoc ipse hæreditabit multis. & adiungit: Et fortium diuidet spolia. Siquidem à potestatibus contrariis, quæ prius inter gentes dominabantur, ubi subiectas animas liberauit, tum quasi spolia quedam suis diuulit discipulis. Proinde Elias ait de illis: Et latabantur coram te, sicut qui diuidunt spolia. Et Psalmorum autor: Dominus, inquit, dabit uerbum euangelizantibus uirtute multa, rex uirtutum dilecti, speciel domus diuidere spolia. Merito igitur hic quoque de Christi ait: Propter hoc ipse hæreditabit multis, & fortium diuidet spolia. Quam autem ob rem hoc illi datum sit, docet deinceps, ubi ait: Pro eo quod tradita est in mortem anima eius, & cum iniquis deputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & propter peccata eorum traditus est. Pro his enim remunerans illum pater, eo quod dico audiens fuerit, sustinueritq; donavit illum iis quæ exposita sunt. Fa-
cilius enim est obediens patri usque, ad mortem: quare multorum quoque hæreditatem consecuturum illum canit, non prius tamen quam tradita fuerit anima eius in mortem, & cum iniquis sit deputatus. Propter haec enim di-
ctum est, illum hæreditaturum multis, & fortium diuisurum spolia. Pus-
to autem indubitate reverensem eum à mortuis significari talibus oracu-
lis: qui enim fieri potest, ut alter de eo intelligamus, qui tanquam ouisad occisionem sit ductus, & ab iniquitatibus Iudaici populi traditus sit ad mor-
tem, & cum iniquis deputatus, sepulcrumque commendatus & deinde purga-
tus a Domino: & lucem penes se uisurus sit, & multorum hæreditatem
consecuturus, & suis spolia diuisurus. Sed aliter quoque de illius redditum
in uitam, post mortem dicit quodam loco uaticinans David ex persona Chri-
stij: si: Non reliquias animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum
Actio: uider corruptionem. Et alibi: Domine eduxisti a inferno animam meam, saluasti me à descendentiis in lacum. Et alibi: Qui exaltas me de por-
tis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas. Contra omnia hac
intendere ullam aciem, ne inimicissimos quidem atque ingratissimos pos-
se arbitror. Veruntamen eius prophetæ conclusio, cuius autor Elias,
sterilem illam quondam & defertam à Deo animam, aut potius ecclesiam
de gentibus collectam, lassis uocibus, bonoque nuncio prosequitur, cum
illis utique concordans, quaam contemplati sumus. Nam quum pro-
pter eam Christus omnia pertulerit, merito postea quæ de illo prædicti ad-
iungunt: Lætare, inquit, sterile quæ non paris, uociferare & clama quæ non
parturis, quoniam multi filii defertur magis, quam eius quæ habet uirum. Di-
les. 5.4. xit enim Dominus: Dilata locum tentoriū tui, & pelles tabernaculorum tu-
orum fige, ne parcas: dilata funiculos tuos, & clausos tuos corroboras: amplius ad dexteram & ad sinistram extende, & semen tuum gentes hæreditabit.
His autem uerbis ecclesiam de gentibus collectam, & toto orbe terrarū dif-
fusam, & ab ortu solis ad occasum extentam, oraculum lætari uobet, planissi-
mè hoc ipsum significans, ubi ait: Et semen tuum gentes hæreditabit. Quum
autem longiore explanatione desiderent ea quæ ad hunc locum spe-
cent, abunde nobis hac compendiū locum explebunt. Nam tu quoque
per oculum multo plura colligere poteris quæ ad idem propositum spectat.
Sed ipsum quoque euangelicæ demonstrationis propositum quod nunc in
manibus est, tradet suo tempore, atque interpretabit singula. Interim uero
quod ad prædictionē diuinationemque propheticā de Salvatore nostro perti-
net, quodq; item ad id quod ea prædictio omnes homines eorum bonorum
aduentu gaudere iubebat quæ expectabantur, iis quæ iam dicta sunt conten-
ti esse.

ti esse possumus: quæ quidem plane enuinciant prophetæ cuiusdam aduen-
tum, & legum auctoris pietatem, qui Moysi similis futurus sit, necnon eiulde*Conclusio hu-*
ius capituli.
genus & tribum & locum unde exiturus, & tempus quo uenturus sit. Vati-
cinator præterea & ortum, & mortem, & redditum in uitam, & principatum
in omnibus gentibus, quæ sanè in euenerit omnia: & magis etiam deinceps
ex iis quæ dicentur constabit, in uno Salvatore ac Domino nostro casinem
aceperit. Sed haec quæ de sanctis oraculis accepta uides, ijs qui credunt, expo-
sta sunt: ijs autem qui non credunt, seorsum obuiam scriptis prophetis ibi-
mus, atq; interim tāquam de communiuero, & qui reliquis fuerit similis in-
quiremus, ut quom omnibus qui unam quā condito æuo inter homines ce-
lebrati sint, multo præstantior & incomparabili quadam eminentia superior
apparuerit, cum ea quoq; quæ ad diuiniorē eius naturam spectant pertra-
ctemus: & quid uirtus, quæ in illo erat nulla humana natura conflatet, cer-
tissimis demonstrationibus comprobemus. Ordine deinceps sequetur, ut ea
proponamus contemplanda pro uitibus, quæ ad eam theologiā pertinent
que illum complexa est. Quoniam igitur maior pars eorum qui non cre-
dunt, uocant illum præficiatorem ac ledutorē, aliasq; innumerabiles ca-
lumnias in illum execrabiliter faciant, ac ne nunc quidem definirent eiusmo-
di probra confingere, tempus iam uideatur esse, ut etiam istis respondeamus;
de nostro quidem nihil afferentes, sed de doctrina quam ipse publicauit afflu-
entes, quod hic apponamus.

Scholia in Capit. II.

M ulta & præclara Prophetarum de Christo oracula, Moysis & Christi ov̄ y & prop̄, continet
hoc capit. Expofito locorum Deut. 8. de Propheta quem suscitatus esset lebouah, &
Gen. 4. de Scipto a Iuda sub Christi aduentu auferendo, & diorum orthodoxæ plane est. Treis
sunt, si quis excoxa utrū speciet, capituli partes. Prima, de Natiuitate Christi, Tribu è qua ortum du-
xit, ijs, doctrina, cœlis, morte, resurrectione & sepulcrura. Hanc partem cum Moysis & Christi com-
paratione illi fratre Eusebii, tum scripture diuine pronunciatis solidè comprobauit. Secunda, de
Reiunctione iudeorum & eius causa, uidelicet offensione ad petram scandali, que est Christus. Tertia,
de Gentium uocatione & regno Dei ad eadem translatione.

Aduerteris eos qui Christum Dei seductorem fuisse existimant,

Cap. III.

I nterrogandi igitur sunt, num quid unquam aliis huic similis seductor
ex historijs plorū profetri posuit, qui manu testudinis, probitatis, tempe-
rantie, omnisciæ reliqua uirtutis ijs quos leduxerit magister & auctor existerit;
& utrum fas sit ijs nominibus uocare eum, qui ne intueri quidem mulierem Christus ep̄tis
cum peccanti cupiditate permittit: & num is seductor, qui summum philo-
sophia fastigium tradiderit, discipulosq; suos doceuerit, quæcunq; possidat
bona, indigentibus impertiri, et laboris studium ac beneficentiam plurimi
facere. & utrum seductor, qui in multitudine populari & plebeio turbulen-
toq; gregi uerari prohibet, solum autem rerum diuiniarum studium sua do-
cina committat. Qui porro fieri potest, ut is meritò nominetur seductor,
qui & ab omni mendacio deterreat, et ad ueritatem præter cuncta alia ample-
cendam adhortetur: ut ne iure quidem iurando uelit nos in digere: quando
autem minus perficiatur: Sit enim sermo uester, Eft, eft: Non, non: & quid me
plura colligere oportet, quum ex ijs quæ iam dicta sunt plane licet discere,
quoniam fuerit eius reipublica institutum, quæ ab illo inter homines ad ui-
ta utilitatem disseminata est ex qua non modo non seductorem, sed uerē di-
uinum

uinum quendam, & diuinę pietatemq; amplectae philosophiae, non communis illius & vulgaris introductorem, omnis veritatis amator sit confessurus. Nam quod illud uiuendi institutum, quo Hebraeorum antiquissimi, Deamicis uiri utebantur, quodq; iam ex hominibus quodammodo interierat, solus ipse renouauerit, neq; in paucos & modicos, sed in totum orbem diffudit, in primo huius operis libro satis à nostris ostensum est, per quem utique licet hominibus iam turmatum in toto orbe, illius uitæ, religionemq; amplexx reipublicæ, quam & ipsum Abraham, & qui per idem tempus uixerit sestatim sunt, innumerabiles non solum ex Gracis, sed etiam ex Barbaris, amulatores ostendere. Et illius quidem doctrinæ pars, quæ ad mores pertinet magis, eiusmodi. Nunc uideamus utrum seductoris nomen illi in eo generi preceptorum conueniat, quod maximè dominatur. Nonne igitur de illo palam scriptum est, quemadmodum soli omnium regi Deo, & cœli ac terra, mundique uniuersi opifici, & ipse deditus fuerit, & commendare suos discipulos consuerit? sed nonne etiam nunc illius doctrina, præcepta omnes & Gracos et Barbaros ad supremum Deum fuisse mente, animoq; percipiendum, & omnem uisibilē naturam despiciendam extollendum? Igitur hic sicut seductor can uero quod plures colere deos ex supra & sola uera theologia eum qui reuea in errorem præcepit sit lapsus non permititur, at hic nō recens, nec illius proprius sermo, sed ex multo tempore præcis Dei cultoribus Hebreis consuetus, quemadmodum & in Preparatione ostensus est, ex qua iam nunc quam recentes philosophi magnam utilitatem acceperint, ipsum doctrine genus comprobant. Ceterum ipsorum etiam Graecorum doctrinæ suorum deorum oraculis gloriantur, de Hebreis in hunc modum mentionem facientibus.

Solis Chaldaic sapientia contigit arcē

Hebreis, qui ex se genitus, regemq; Deumq;

Pura mente colunt, atq; unum numen adorant.

Chaldaeos autem eosdem propter Abrahā nominauit, qui, ut memoræ proditum est, genere Chaldaeū fuit. Si igitur etiā ab antiquis usq; temporibus, Hebrei, qui maximè ab oraculis quoq; sapientia testimonium acceperunt, in unum omnium rerum opificem Deum ad orationem dirigebant, cur sedū storem amplius, ac non potius mirabilem religionis magistrum, hunc iam fuisse fateamur? qui ea quæ quandam solis Deamicis Hebrei cognita erat, in cunctos homines inuisibili, diuinæq; uirtute protulit ac dilatauit: ut nō amplius sicut prius pauci quidam & numerabiles, rectas de Deo habeant opiniones, sed conuentus innumerabiles tam hominum Barbarorum, qui olī ferissimi erant, quam sapientium & Graecorum, qui antiquorum prophetarum, iustorumq; uerorum religionē amplecti, solo illius uirtute edociti sunt. Sed iam tertium illud contemplum, nunc uere illum seductorem appellat, quod non sacrificijs boum, neq; brutorum animalium macerationibus, neq; cruxibus atq; igne, neq; ijs rebus quæ terra nascuntur incensis, diuinitatem colere instituit: nempe humila hæc & terrena, immortali q; nature nullo modo conuentum existimans, iudicansq; omni sacrificio gratius, iuētibusq; Deo munus offerti, quum quis illius præcepta plenè obseruauerit, per quæ ipso corpore, animaq; purgatos, menteq; nuditate ac decrevis religiosis imbutos, dum ea imitari docet, que similes Deo homines efficiant, suos palam insituit, dicens: Estote perfecti, sicut pater uester perfectus est. Quod si quis ejus Christus Graecorum haec reprehendat, is sciat se etiā præceptoribus suis contraria sentire, qui uidelicet, ut par est, multa à nobis utilia edociti, qui ppeq; nobis etiā docuerit. Tempore fuerint posteriores, dico autem ea doctrina quæ nobis à Salvatore nostro exposta est: audi iam nunc qualia sint quæ scripto faceantur.

Quod

Scholia in Cap. IIII.

Clamnum Euhnicorum, de Iesu Christo Domino & Redemptore nostro grauiter refutat Eusebius, & ex his tribus doctrina Christi partibus, quarum prima est de moribus Christiano hominis dignis, altera de fide, tertia de Deo pura mente, hoc est in spiritu & ueritate colendo, colligit non apud alium esse seductorem, qui neminem seduxit, fidelibus autem ductor ad uitam eternam est.

Quod nihil eorum quæ de terra producent, oportet summo Deo intendere aut sacrificare, ex Porphyrio abstinencia ab animaliis. Cap. IIII.

Deo summo, sicut quidam uir sapiens dixit, nihil eorum quæ ad sensus pertinent sive incidentes, sive denominantes (nihil enim est eorum quæ materia constant, quod non protinus ei sit immundum, qui expers est omnis materies). Quare ne uerbum quidem ullum, sive id dicas quod in uoce consistit, sive id quod intrinsecus concipi solet, quum animi aliquo uitio est contaminatum, illi conueniat sed silentio puro purisque de ipso cogitationibus illum colamus. Oportet igitur illi coniunctus, similesque factos, hanc uitæ nostra rationem Deo afferre pro sacrificio. Eadem uero & illius laudatio erit, & nostra conseruatio: afferetur enim cum stabilitate & quiete uirtutis animi. Ipsius uero Dei contemplatione hoc sacrificium perficitur.

Scholia in Cap. IIII.

De cultu Dei pugnantes sententie Philosophorum & Poetarum ueterum fuere. Multis probant illa Poetarum dijictio.

Cum sis ipse nocens, moritur cur uictima pro te?

Stultitia est morte alterius sperare salutem.

Et illud quod quibusdam placuit Catoni adscribere:

Si Deus est annus nobis ut carmina dicunt,

Hic tibi precipue sit pura mente colendus.

Nos memoris sumus uerborum, Christi, de Deo, qui se generi humano patefecit, & de eius cultu: Deus est spiritus: & eos qui adorant eum, in Spiritu & ueritate adorare oportet. Ioh. 4. Platonice imaginationes, quas Porphyrius probat & sequitur, obscurores sunt, quam ut usi esse possint in uerbi Dei uero cultu.

Item de eodem, ex Apollonij Tyanebris Theologia. Cap. V.

Ex quo igitur maximè quis naturæ diuinæ conuenientem curam adhibeat, ex eo maximè illam propitiā, benignamq; obtineat. Hoc quidem penes quiemus hominum uiget, idq; ipsum unusquisq; complebit, si eorum quæ sub uisum cadunt, qualia sunt hæc quæ digitò demonstrantur, illi quæ una eis, & ab omnibus rebus separata, secundum quam reliqua omnia cognoscere necesse est, nihil omnino sacrificet, neq; ignem incendat, neq; proris quiquaque illam postuleat, ne à praestantioribus quidem quām nos sumus. Nec ullum est plantæ genus quod ab initio terra pariat, neq; animalis quod eadem nutriat, cui protinus immundities non adlit, sed utatur erga illa solo meliori uerbo: dico autem non eo quod ore emititur, sed quod ab optimo eorum quæ sunt proficisciatur, per optimum eorum quæ in nobis sunt bonorum. Mens autem hæc est, qua instrumento non indiget. Si igitur Graecos quoque illustres tā philosophi quām theologi hæc confitentur, quo nam modo seductor erit, si qui non solum uerba, sed facta multa prius quām uerba suis discipulis, quib; us tangerentur tradiderit, & quibus, ut recta ratio iubet, Deum ipsum essent uenerantur, quo autē modo, & quibus rationibus usi in sacrificijs dicantur prisci Hebrei, in primo huius operis libro differimus, atq; hæc quæ illuc dicta sunt contenti esse debemus. Verum quoniam prater illa que iam di-